

POLSKIE TOWARZYSTWO NUMIZMATYCZNE
ODDZIAŁ W BIAŁYMSTOKU

5
2000

Białostocki

Numizmatyk

**AKCJE BIAŁOSTOCKICH ZAKŁADÓW PRZEMYSŁOWYCH
Z LAT 1895-1939**

Dokonany w 1990 roku powrót gospodarki polskiej do warunków gospodarki wolnorynkowej, której niezbędnym elementem są wszelkiego rodzaju akcje, obligacje i inne papiery wartościowe, oraz powstanie w Warszawie giełdy papierów wartościowych wywołał ponowny wzrost zainteresowania wśród kolekcjonerów akcjami i obligacjami polskimi emitowanymi przed 1939 rokiem. W 1994 roku do rąk kolekcjonerów dotarł pięknie ilustrowany album zatytułowany „Polskie papiery wartościowe”. Obejmował on emisje (oczywiście nie wszystkie, lecz wybrane) polskich akcji i obligacji i wszelkich innych form papierów wartościowych od końca XVIII wieku aż do roku 1950. Od kilku lat zaczęła też działać w Warszawie Galeria Akcji. Jej właściciel, pan Tomasz Górniak, znany kolekcjoner wszelkiego rodzaju papierów wartościowych prowadzi skup i sprzedaż akcji, obligacji, weksli, czeków oraz literatury dotyczącej tego tematu. Skądinąd wiemy, iż trwają prace nad wydaniem kompletnego katalogu polskich akcji i obligacji rządowych i prywatnych, który byłby dużą pomocą dla wszystkich zainteresowanych tym tematem.

W 1994 roku także i ja zainteresowałem się głębiej problematyką papierów wartościowych. Postanowiłem zebrać wszystkie dostępne na rynku kolekcjonerskim akcje białostockich zakładów przemysłowych sprzed 1939 roku. Realizacja tego postanowienia okazała się trudniejsza niż przypuszczałem. Temat okazał się trudny, mimo iż często pytałem o akcje białostockie najważniejszych kolekcjonerów warszawskich, wileńskich i białostockich.

Przez 3 lata udało mi się zebrać łącznie trzy akcje, natomiast czwartą akcję, A. Wieczorka odnalazłem w zbiorach białostockiego Muzeum Historycznego. A więc średnio rocznie wzbogacałem swoją kolekcję o jedną akcję. Nie jest to tempo imponujące. Jest to rzecz trudna do wytłumaczenia. Tego rodzaju materiału powinno być znacznie więcej, mimo dwóch wojen światowych, wojny z bolszewikami i 40 lat gospodarki socjalistycznej. Wszystkie dostępne źródła potwierdzają jednoznacznie fakt zdumiewająco szybkiego rozwoju

przemysłu białostockiego pod koniec XIX i w pierwszych latach XX wieku, do wybuchu I wojny światowej. Jest to fakt bezsporny. dość wymienić tu znane białostockie fabryki tkackie i włókiennicze np. Hermanna Commichau i Augusta Lange, fabrykę sukienniczo-kapeluszniczą C. Nowika, fabrykę wyrobów skórzanych Markusa Rabino-wicza, a także chociażby powstały w 1891 roku browar w Dojlidach.

Większość z tych fabryk (oraz szereg innych, których z braku miejsca nie wymieniam) powstała na zasadzie spółek akcyjnych, a więc oczywiście musiały one emitować swoje akcje. Konieczne należy też zwrócić uwagę na fakt, iż II połowa XIX wieku to także okres żywiołowego wręcz powstawania w Białymstoku licznych instytucji kredytowych np. w formie filii lub oddziałów dużych banków, które stymulowały rozwój przemysłu białostockiego, poprzez kredyt ożywiały jego rozwój. Już w 1882 roku powstają w Białymstoku oddziały Wileńskiego Banku Handlowego oraz Wileńskiego Banku Ziemskiego. W roku 1897 Zofia hr. Rüdiger wraz z grupą akcjonariuszy założyła Białostocki Bank Handlowy, który około 1911 roku zmienił nazwę na Rosyjsko-Francuskie Towarzystwo Kredytowe. W tymże 1911 roku rozpoczęło swoją działalność Towarzystwo Kredytowe Miasta Białegostoku. Według H. Mościckiego wydawało ono swoje obligacje. Źródła odnotowują także powstanie w kwietniu 1909 roku innego Towarzystwa Kredytowego, głównie dla gospodarstw rolnych i warsztatów rzemieślniczych, które liczyło 2000 członków oraz miało 300 tys. rubli obrotu rocznie. W tym też czasie działały w Białymstoku jeszcze dwie inne instytucje kredytowe: Handlowo-Przemysłowe Towarzystwo Wzajemnego Kredytu oraz Bank Prywatny „Perlis i Ginsburg”. W roku 1913 w Białymstoku miał już swój oddział Ryski Bank Handlowy. Teoretycznie wszystkie te instytucje kredytowe także mogły emitować swoje akcje. Pozostaje nierozwiązaną zagadką, ile z tych akcji zachowało się do dziś.

AKCJA BIAŁOSTOCKIEGO TRAMWAJU KONNEGO Z 1895 ROKU.

Chronologicznie najstarszą akcją w mojej prywatnej kolekcji jest akcja białostockiego tramwaju konnego. Została ona wyemitowana w 1895 roku w Brukseli, gdyż mocno zaangażowany był w tę inwestycję kapitał belgijski. Cały tekst jest w języku francuskim. Akcja ma wartość 100 franków belgijskich. Wcześniejsze lub późniejsze

SOCIÉTÉ ANONYME
des
TRAMWAYS DE BIALYSTOK

Action de Capital de 100 francs au Porteur
ENTIÈREMENT LIBÉRÉE

EXTRAIT DES STATUTS

Art. 1. — La Société se compose d'une ou de plusieurs personnes. Elle prendra fin avec le terme le plus long fixé par la loi, mais elle pourra être prorogée ou renouvelée avec la durée de ses conventions.

Art. 2. — M. Sielaff fait apport à la présente Société de la concession relative à l'établissement par M. Sielaff d'une concession de tramways à vapeur par celui-ci et de la municipalité de Bialystok, le 4/12 1902, susceptible de tous les avantages d'exploitation en plus des dits tramways, ainsi que des droits et avantages faits pour servir à l'entretien de ces droits.

Par l'effet de son apport et moyennant l'exécution de la dite concession, M. Sielaff se réserve substantiellement dans l'ensemble des droits et avantages qui lui résulteront, ainsi que dans l'ensemble des droits et avantages résultant de la concession elle-même.

La concessionnaire de cet objet, M. Sielaff envoie 2.500 actions de capital de la Société, en titres libérés et au porteur, ainsi que la somme de 2.500 francs de réserves.

Art. 3. — Il est tenu chaque année une assemblée générale, le deuxième mardi de mois d'octobre, à 11 heures du matin, à Bialystok et dans une chambre de l'administration ou dans la salle spécialement désignée par le Conseil d'administration.

La présente assemblée générale annuelle aura lieu en 1903.

Art. 26. — L'excédent favorable de bilan, déduction faite des charges sociales, constitue le bénéfice net de la Société.

Il est prélevé annuellement sur le bénéfice :

1° 5 p. c. affectés à la formation du fonds de réserve. Le prélevement cessera d'être obligatoire lorsque le fonds de réserve aura atteint le dixième du capital social ;

2° Le bénéfice défini par la loi de l'Empire de Russie, au profit de la Commune, sur les bénéfices des sociétés anonymes ;

3° La somme nécessaire pour amortir des actions de capital au premier dividende de 5 p. c., sur le moment dont elles auront été émises.

Le surplus est réparti comme suit :

50 p. c. au Conseil d'administration et au Collège des commissaires ;

45 p. c. à titre de second dividende aux actions de capital. Une partie de ce second dividende pourra être appliquée à l'amortissement des actions de capital, par tirage au sort ou tirage au Bureau quand le tirage est autorisé au pair, et, dans ce cas, les actions amorties auront complètes par des actions de dividende donnant les mêmes droits que l'action de capital, sauf le droit au premier dividende ;

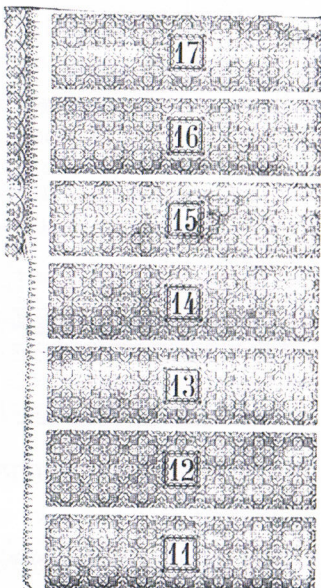
45 p. c. aux actions de jouissance.

SOCIÉTÉ ANONYME
des
TRAMWAYS DE BIALYSTOK

Action de Capital de 100 francs au Porteur
ENTIÈREMENT LIBÉRÉE

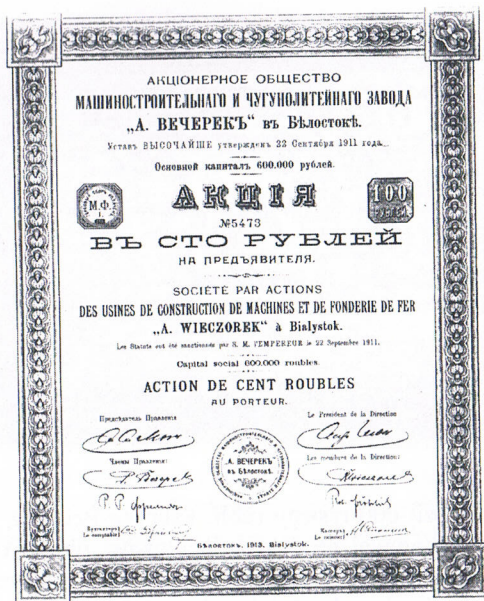
5
DE
TRAMWAY
DE

emisje nie są mi znane, chociaż takiej ewentualności nie wykluczam. Możliwe też, że istniały akcje o większych lub mniejszych nominalach.

AKCJA ZAKŁADÓW MECHANICZNYCH ANTONIEGO WIECZORKA WARTOŚCI 100 RUBLI Z 1913 ROKU.

Akcje zakładów mechanicznych Antoniego Wieczorka odnalazłem w zbiorach białostockiego Muzeum Historycznego. Wg H. Mościckiego pierwotnie zakłady te zostały założone pod Białymstokiem przez Meinera i Nitnera, a w roku 1888 przeniesione do miasta.

W roku 1901 przedsiębiorstwo to należało już do Antoniego Wieczorka i zatrudniało 440 robotników, zaś wartość produkcji wynosiła około 220 tysięcy rubli rocznie. W ramach przedsiębiorstwa funkcjonowała też odlewnia żeliwa, z którego wyrabiano między innymi żeliwne ogródzenia pomników i nagrobków cmentarnych. Na obecnym etapie badań nie możemy stwierdzić czy była tylko ta jedna emisja akcji z 1913 roku o nominale 100 rubli każda, czy były też inne wcześniejsze lub późniejsze. Brak danych o innych nominałach akcji. Cały tekst na akcji z 1913 roku jest w języku rosyjskim.

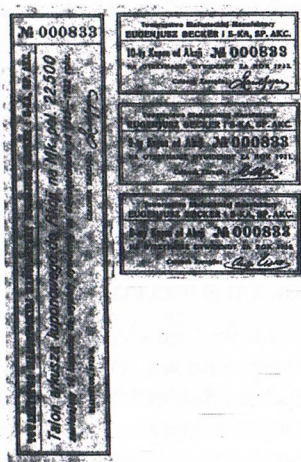
**AKCJA TOWARZYSTWA BIAŁOSTOCKIEJ MANUFAKTURY
 EUGENIUSZ BECKER I SPÓŁKA
 WARTOŚCI 22500 MAREK POLSKICH Z 1923 ROKU.**

W grudniu 1895 roku władze carskie zatwierdziły statut nowoutworzonego towarzystwa akcyjnego pod nazwą „Towarzystwo Białostockiej Manufaktury Eugeniusz Becker i Spółka”. Założycielami jego byli E. Becker oraz August Moes. Ten drugi zresztą został prezesem spółki oraz właścicielem większości akcji. Kapitał zakłado-

wy spółki wynosił 600 tysięcy rubli. Fabryka Beckera, aż do pierwszej wojny światowej produkowała głównie plusze odzieżowe i dekoracyjne. Dużą część produkcji eksportowano na rynki wschodnie. Po odzyskaniu niepodległości aż do wybuchu II wojny światowej właścicielem większości akcji był Karol Gejer, właściciel wielu fabryk włókienniczych w Łodzi. Obok kapitału polskiego w spółkę zaangażowany był też kapitał francuski. W 1939 roku kapitał

zakładowy wynosił 2,4 mln złotych. Z powodu niewielkich zamówień fabryka zatrudniała 80 osób, chociaż mogłaby zatrudnić kilkakrotnie więcej. Podstawowa produkcja fabryki przed 1939 rokiem to nadal tkaniny pluszowe i kordowe, odzieżowe i meblowe, bawełniane i wełniane oraz tkaniny z jedwabiu naturalnego. Były one eksportowane do wielu krajów świata (Chiny, Brazylia, Egipt, Indie i Australia).

Nigdy nie spotkałem w żadnych zbiorach czy kolekcjach akcji fabryki Beckera emitowanych w roku 1895. W moich zbiorach posiadam jedną akcję z 1923 roku opiewającą na 22500 marek polskich. Dominującym kolorem jest tu kolor brązowy. Wykonała tę akcję firma litograficzna Z. Manitusa w Łodzi. Podejrzewać należy, iż mogły istnieć wcześniejsze oraz późniejsze emisje tej spółki. Mogły też one opiewać na inne, wyższe lub niższe nominały. Ale autorowi niniejszego artykułu nie udało się ich odszukać.

AKCJA BIAŁOSTOCKIEGO TOWARZYSTWA ELEKTRYCZNOŚCI,
100 AKCJI PO 270 ZŁOTYCH KAŻDA.

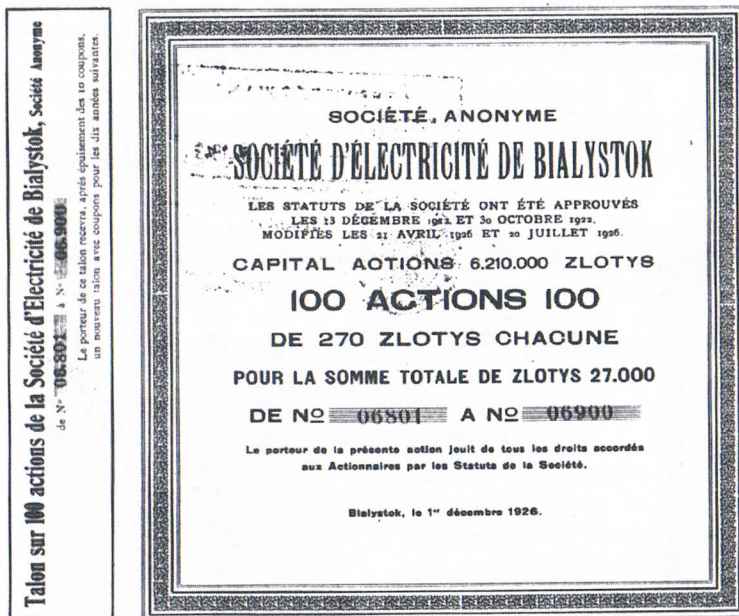
29 maja 1908 roku w Białymstoku została podpisana z niemieckim Towarzystwem Przedsiębiorstw Elektrycznych z siedzibą w Berlinie umowa koncesyjna na budowę i eksploatację elektrowni w Białymstoku. Elektrownia została oddana do użytku w roku 1910.

Po trzyletniej eksploatacji przez Towarzystwo Przedsiębiorstw Elektrycznych w Berlinie podjęto decyzję przekształcenia przedsiębiorstwa w spółkę akcyjną, w której nadal decydującą rolę

miał odgrywać kapitał francusko-belgijski. Spółka Akcyjna Białostockiego Towarzystwa Elektryczności powstała 3 maja 1913 roku. Głównym jej celem była eksploatacja elektrowni w Białymstoku, chociaż w planach była także penetracja i działalność na rynku rosyjskim. Magistrat miasta Białegostoku, zgodnie z prawem przelał na Towarzystwo prawa i obowiązki Niemieckiego Towarzystwa Przedsiębiorstw Elektrycznych stosownie do umowy zawartej 29 maja 1908 roku.

Wszystkie zakłady założone przez Towarzystwo stały się własnością spółki. Towarzystwo miało prawo emitować swoje akcje. Na czele Towarzystwa stał zarząd. W roku 1908, w momencie po-

wstawania elektrowni białostockiej kapitał zakładowy wynosił 2 miliony rubli. Suma ta podzielona była na 20 tysięcy akcji. Wartość każdej akcji wynosiła 100 rubli. Przed rokiem 1914 większość akcji należała do obywateli belgijskich. Towarzystwo mogło powiększyć

kapitał zakładowy poprzez dodatkową emisję akcji po cenie nominalnej i tylko za zgodą Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy. Powiększenie kapitału zakładowego nie mogło przewyższyć sumy początkowej tj. 2 milionów rubli. W roku 1922 powiększono kapitał zakładowy z 4,32 mln marek polskich do wysokości 1 miliarda marek. Dotychczasowe akcje uległy przestemplowaniu z dotychczasowej wartości 216 marek polskich do wartości 50 tysięcy marek polskich każda. Po reformie walutowej i wprowadzeniu złotego w 1924 roku kapitał akcyjny Białostockiego Towarzystwa Elektryczności SA w Białymstoku wynosił 5,4 mln złotych.

Na podstawie rozporządzenia Prezydenta RP z 25 czerwca 1924 roku i na mocy uchwały walnego zgromadzenia kapitał zakładowy spółki został zwiększony z 5,4 mln złotych do 6,21 mln złotych tj. o 810 tysięcy złotych i został podzielony na 23 tysiące akcji po 270 złotych każda. I właśnie jedną z tych akcji posiadam w swej kolekcji. Umieszczony na akcji napis głosi - 100 akcji po 270 złotych każda, na ogólną sumę 27000 złotych. Wyemitowano ją 1 grudnia 1926 roku. Była to bardzo poważna kwota. Bardzo rzadko spotyka się akcje Wystawione na tak poważne sumy. Dominującym kolorem jest kolor niebieski. Na akcji widnieje stempel Konsulatu Generalnego Polskiego w Brukseli. Akcja ta została tam zarejestrowana przez posiadacza (prawdopodobnie obywatela belgijskiego) 31 marca 1949 roku. Po raz ostatni kapitał zakładowy zwiększono w 1928 roku. Kapitał zakładowy spółki został określony na wniosek zarządu na sumę 9,775 mln złotych i podzielony na 23 tysiące akcji po 425 złotych każda. Udział kapitału belgijskiego przez całe 20 lat (1919-1939) był bardzo wysoki i sięgał 99%.

Elektrownia białostocka, wybudowana przez kapitał niemiecki przeszła w posiadanie kapitału belgijskiego poprzez wykup akcji. Mimo wysiłków, autorowi artykułu nie udało się odszukać akcji elektrowni białostockiej emisji wcześniejszych i późniejszych tj. z 1908 i 1928 roku.

AKCJA „BIAŁOSTOCKIEJ FABRYKI KÓLDER I SUKNA - OSWALD TRILLING I SYN” S.A. O NOMINALE 100 ZŁ., EMISJA Z 1927 ROKU.

W czasopiśmie „Przemysł i Handel” z 1927 roku w dziale zatytułowanym „Nowe emisje w spółkach akcyjnych” odnalazłem notatkę o innej białostockiej spółce, która w okresie międzywojen-

nym emitowała swoje akcje. Była to „Białostocka Fabryka Kołder i Sukna, Oswald Trilling i Syn” S.A., mająca swoją siedzibę w Białymstoku przy ulicy Lipowej 24. Fabryka ta została założona jeszcze w 1863 roku. Była to przędzalnia bawełny i wełny, zatrudniająca w roku 1927 łącznie 378 robotników. Z notatki wynika, iż we wrześniu 1927 roku nastąpiło powiększenie kapitału zakładowego o 600 tysięcy złotych (do 700 tysięcy złotych) drogą przelania do kapitału zakładowego sumy 600 tysięcy złotych oraz dalszego powiększenia kapitału zakładowego spółki o 300 tysięcy złotych (do 1 mln złotych) drogą III emisji akcji. Kapitał 1 mln złotych podzielony był na 10 tysięcy akcji na okaziciela o wartości nominalnej 100 złotych każda. Niestety nie posiadam w swoich zbiorach ani akcji III emisji z 1927 roku, ani też żadnej akcji z dwóch poprzednich emisji.

Bibliografia:

Przy pisaniu niniejszego artykułu autor wykorzystał następujące prace:

1. Album: Polskie Papiery Wartościowe, Warszawa 1994.
2. H. Kosieradzki, Białostockie Towarzystwo Elektryczności w latach 1908-1939, Rocznik Białostocki 1970, t. IX, s. 270-280.
3. H. Mościcki, Białystok - zarys historyczny, Białystok 1933, s. 196-200.
4. Przemysł i Handel, Rocznik 1927, s. 1357.
5. Sprawoznaczny Kalendarz po gorodzie Bielastoku na 1913 god, s. 140-146.